

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

زمان چاپ: ۱۴۰۱/۰۵/۱۰

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

بررسی تاثیر انگیزش بر یادگیری و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان

۱- حمیرا خالصه زهی، ۲- تیمور خدیر، ۳- پروین صلاح زهی

۱- کارشناس تربیت بدنی، آموزگار آموزش و پرورش ایران شهر

۲- کاشناس مدیریت و برنامه ریزی آموزشی، آموزگار روستای دیرمان

teymurkhadir@gmail.com

۳- مدرس دانشگاه آزاد اسلامی واحد ایران شهر

چکیده

مساله انگیزش عاملی بسیار مهم و یکی از شروط اساسی یادگیری و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان است. انگیزش با یادگیری ارتباط تنگاتنگی دارد، زیرا یادگیری فرایندی فعالی است که مستلزم کوشش عمدی است. حتی اگر دانش آموزی از توانایی بالایی برخوردار باشد، هنگام یادگیری توجه کافی نداشته باشد قادر به یادگیری دروس نخواهد بود و پیشرفتی در عملکرد تحصیلی آنها حاصل نخواهد شد. بنابراین، هدف از انجام از پژوهش بررسی چگونگی و تاثیر انگیزش بر یادگیری و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان است. این پژوهش با روش کتابخانه ای انجام گرفته است و به رویکردهای مختلف انگیزشی، عوامل موثر بر ایجاد انگیزش، فنون ایجاد انگیزش، یادگیری و پیشرفت تحصیلی پرداخته شده است. نتایج و یافته ها نشان می دهد که بدون انگیزش، یادگیری و پیشرفت ممکن نیست و مهم ترین شرط یادگیری است و نکته ی مهم تر اینکه، معلم و اطرافیان باید علاقه و رغبت لازم را در دانش آموزان به وجود آورند. به همین علت، در پایان پیشنهادهایی برای چگونگی ایجاد انگیزه در یادگیرندگان آورده شده است.

کلمات کلیدی: نقش انگیزش، یادگیری، یادگیرندگان، انگیزه

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

مقدمه

این روزها یادگیری از عوامل مهم تبیین کننده رشد شخصیت به حساب می آید. اصول یادگیری در زمینه های رفاه عمومی، روابط بین المللی، روش های حقوقی، و قضایی و بهداشت و از همه مهم تر در آموزش به کار گرفته می شود. یادگیری به عنوان وسیله ای برای ایجاد تغییرات فرهنگی مورد بحث و بررسی قرار می گیرد. (یزدان پناه و همکاران، ۱۳۹۷) یکی از عوامل موثر و مهم بر یادگیری انگیزش و انگیزه است. انگیزش در یادگیری عامل فوق العاده مهمی است. بسیاری از دانش آموزان با وجود بهره وری از هوشبهر عادی، امکانات و سایر عوامل به علت عدم علاقه و انگیزش به درس نیروی لازم را جهت فراگیری صرف نمی کنند و سرانجام با شکست مواجه می شوند. (مقدم، ۱۳۸۴)

انگیزش یکی از مهمترین منابع قدرتمندانه ای است که رفتار یادگیرندگان را در آموزشگاه تحت تاثیر قرار می دهد و قدرت و پایداری رفتار را تعیین می کند. انگیزش به یادگیرنده در دستیابی به هدف و کسب توانایی برای انجام فعالیت های ضروری در شرایط خاص نیرو می دهد. (رحمانی، ساکی، ۱۳۹۶) انگیزش به رفتار نیرو می بخشد و به آن جهت می دهد. یک جاندار برانگیخته در مقایسه با یک جاندار نانگیکخته با نیرو و کارایی بیشتری در یک فعالیت درگیر می شود. هنگامی که دانش آموزان با بی علاقه در درس می خوانند، فقط به خاطر پاداش بیرونی تکلیف را انجام می دهند و وقت خود را صرف چیزهایی می کنند که با تکلیف یادگیری مغایر است. معلمان می گویند آنها بی انگیزه اند. همچنین زمانی به نداشتن انگیزش اشاره می شود که دانش آموزان آشکارا از پرداختن به تکلیف یادگیری خودداری می کنند و یا از عهده اعمالی که به آنها کمک می کنند تا به طور موفقیت آمیزی آن را تکمیل کنند بر نمی آیند. (ابراهیمی قوام، خاقانی زاده، ۱۳۸۷) بارها دیده شده دانش آموزانی که از لحاظ توانایی و استعداد بسیار شبیه هم هستند و در پیشرفت تحصیلی تفاوت های زیادی با یکدیگر دارند. این تفاوت ها نه تنها در یادگیری درس های آموزشگاهی، بلکه در سایر فعالیت های غیر تحصیلی نیز به چشم می خورد. این جنبه از رفتار آدمی به حوزه انگیزش در روانشناسی مربوط می شود. (یزدان پناه و همکاران، ۱۳۹۷)

بنابراین، اطلاعات لازم در این زمینه از منابع مختلفی گردآوری شد تا به این سوال مهم و اساسی پاسخ داده شود که: چگونه علاقه دانش آموزان خود را که رغبت و تمایلی به یادگیری ندارند برانگیزیم؟ چراکه تمام این موارد به بحث انگیزش مربوط می شود. آشنایی با پژوهش ها و نظریه های انگیزش و شناخت مفهوم انگیزش معلمان را یاری می کند تا روش های مناسبی را برای آموزش و برنامه های آموزشی خود برگزینند. زیرا انگیزش به یادگیری مربوط می شود و یادگیری نشانه انگیزش است.

انگیزه و انگیزش

واژه motivation از کلمه لاتین mover به معنی حرکت کردن (to move) مشتق شده است. (ابراهیمی قوام، خاقانی زاده، ۱۳۸۷) از اصطلاح انگیزش تعریف های مختلفی به عمل آمده است. یکی از جامع ترین آن ها تعریف زیر است:

انگیزش به نیروی ایجادکننده، نگهدارنده، و هدایت کننده ی رفتار گفته می شود. مورنو (۲۰۱۰)، برای انگیزش یادگیری، این تعریف را به دست داده است: " فرایندهای شناختی که رفتار دانش آموزان را در جهت یادگیری هدایت و حفظ می کنند." (سیف، ۱۳۹۵) فریمایر می گوید: « انگیزش چیزی است که به رفتار انسان هم جهت و هم شدت می دهد. (مقدم، ۱۳۸۴) در قیاس با انگیزش، انگیزه به صورت نیاز یا خواست ویژه ای که انگیزش را موجب می شود تعریف شده است. (سیف، ۱۳۹۵) انگیزه حالت

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

مشخصی است که سبب ایجاد رفتاری معین می شود. انگیزه های روانی به طور عمده تحت تاثیر اجتماع خاصی قرار دارند که شخص در آن رشد کرده است. (وحیدی، ۱۳۹۴)

انگیزه و انگیزش غالباً به صورت مترادف به کار می روند. با این حال، می توان انگیزه را دقیق تر از انگیزش دانست؛ به این صورت که انگیزش را عامل کلی مولد رفتار اما انگیزه را علت اختصاصی یک رفتار خاص به حساب آورد. (سیف، ۱۳۹۵) بعضی ها انگیزه را یک حالت آگاه یا ناآگاه، نیاز، یا سائقه دانسته اند که منتج به بعضی رفتارها می شود. با آنکه تعاریف و عقاید مختلفی در مورد انگیزش وجود دارد، روانشناسان در این نکته متفق اند که انگیزه عاملی دورنی است که رفتار شخص را تحریک می کند و در جهت معین سوق می دهد و آن را هماهنگ می سازد. انگیزه به طور مستقیم قابل مشاهده نیست، ولی وجود آن از رفتار شخص استنباط می شود و به هر حال چنین مفهومی برای توجیه رفتار لازم است. (مقدم، ۱۳۸۴)

اهمیت و تاثیر انگیزش بر یادگیری

انگیزش اهمیت زیادی در استفاده از توانایی های شناختی دانش آموز دارد. بارها شرایطی پیش آمده است که دانش آموزی به دلیل عدم انگیزش، از توانایی های ذاتی خود برای یادگیری استفاده نکرده است. انگیزش سبب می شود که دانش آموز تمام تلاش خود را برای دستیابی به هدف های تحصیلی به کار بندد و برخورد با موانع را به عنوان بخشی از چالش در نظر بگیرد و در واقع به تلاش های خود نظم و استحکام و پایداری بخشد. سیف (۱۹۹۲) گفته است که انگیزش یک تمایل یا گرایش به عمل کردن به طریقی خاص است. (ایزدی، ۱۳۸۶) از لحاظ پرورشی، انگیزش هم هدف است و هم وسیله. به عنوان هدف، ما از دانش آموزان می خواهیم نسبت به موضوع های علمی و اجتماعی علاقه کسب کنند. از این رو، تمام برنامه های درسی که برای آنها فعالیت های مربوط به جنبه های عاطفی در نظر گرفته شده است دارای هدفهای انگیزشی هستند. به عنوان وسیله، انگیزش به صورت آمادگی روانی یک پیش نیاز یادگیری به حساب می آید و تاثیر آن بر یادگیری کاملاً آشکار است. اگر دانش آموزان نسبت به درس بی علاقه باشند به توضیحات معلم توجه نخواهند کرد، تکالیف خود را با جدیت انجام نخواهند داد، و بالاخره پیشرفت چندانی نصیب آن ها نخواهد شد. اما اگر نسبت به درس علاقه مند باشند، هم به توضیحات معلم با دقت گوش خواهند داد، هم تکالیف درسی خود را با جدیت انجام خواهند داد، هم به دنبال کسب اطلاعات بیشتری در زمینه مطلب درسی خواهند رفت، و هم پیشرفت زیادی نصیب آنها خواهد شد. (سیف، ۱۳۹۵)

انگیزش مهم ترین شرط یادگیری است. علاقه به یادگیری محصول عواملی است که به شخصیت و توانایی دانش آموز، مشوق ها و سایر عوامل محیطی مربوط است. (کدیور، ۱۳۹۳) بلوم (۱۹۸۲) در مدل یادگیری خود شواهدی به دست داده حاکی از اینکه ویژگی های عاطفی در جریان یادگیری آموزشی هم نقش علت را بازی می کند و هم معلول. یعنی یادگیرندگان علاقه مند به یک موضوع، در مقایسه با یادگیرندگان کم علاقه، موفقیت بیشتری کسب می کنند و این موفقیت بیشتر، سطح علاقه و انگیزش آنها را نسبت به آن موضوع و موضوعات مشابه آن افزایش می دهد. به قول بلوم، عاطفه مربوط به یادگیری آموزشی دانش آموز، پیشرفت آموزشی او را تحت تاثیر قرار می دهد و پیشرفت آموزشی او، به نوبه خود بر عاطفه مربوط به یادگیری آموزشی او اثر می گذارد. تجارب یادگیری دانش آموزان در دروس مختلف، وقتی که به صورت موفقیت ها یا شکست های پی در پی اندوخته می شود، به ایجاد تصوراتی در آنها نسبت به توانایی شان در رابطه با یادگیری موضوع های مختلف می انجامد و انگیزش آنها را در رابطه با یادگیری موضوع های مشابه تحت تاثیر قرار می دهد. این عواطف مثبت و منفی ابتدا مشخص، و محدود

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

به موضوع های خاص آموزشگاهی هستند اما با افزایش تجارب مثبت یا منفی گسترش یافته تا آنجا بسط می یابند که تمام دروس آموزشگاه را دربرمی گیرند.

انگیزش درونی و بیرونی

نظریه پردازان و پژوهشگران در مورد انگیزش انسان به دو مقوله نظر دارند: انگیزش بیرونی و انگیزش درونی.

انگیزش درونی به انگیزه ای اشاره دارد که افراد به صورت خودجوش و درونی به انجام تکلیفی خاص به حرکت وامی دارد و سوای از پاداش های بیرونی انجام خود تکلیف، برای فرد ارزشمند و رضایت بخش است. انگیزش بیرونی به انگیزه ای اشاره دارد که افراد را به خاطر پاداش ها و تقویت های بیرونی مجبور به انجام یک تکلیف می نماید. به عبارت دیگر انگیزش بیرونی عبارت است از اشتغال به کارهایی که خود وسیله ای برای دستیابی به اهداف دیگر هستند. (رحمانی، ساکی، ۱۳۹۶) انواع انگیزش های بیرونی شامل:

۱- تقویت کننده های نخستین که نیاز های فیزیولوژیکی موجود زنده را ارضا می کند مانند آب، غذا و ...

۲- تقویت کننده های شرطی مانند پول، نمره، مقام، شغل و ...

۳- تقویت کننده های اجتماعی مانند توجه، محبت، تایید و ... (ابراهیمی قوام، خاقانی زاده، ۱۳۸۷)

در انگیزش بیرونی یک عامل خارجی فرد را به انجام کاری خاص بر می انگیزد. برای مثال کودکی اتاقش را تمیز می کند، تا والدینش او را به سینما ببرند. یا دانش آموزی که تکالیفش را به خوبی انجام می دهد، تا اجازه داشته باشد در بازی فوتبال شرکت کند. اگرچه در این دو مورد با انجام خوب کار مواجه ایم، اما هیچ یک از این دو کودک، تکلیف خود را به خاطر خود آن کار انجام نداده اند، بلکه تلاش آنها فقط برای دستیابی به چیز دیگری است. اما هنگامی که انسان با انگیزش درونی کاری را به انجام می رساند، صرفا آن را برای خود آن می خواهد و نتیجه ای جداگانه را نمی طلبد، و حتی اگر از کار خود هیچ نتیجه مطلوبی نگیرد، باز هم از اینکه آن را انجام داده است، احساس پشیمانی نمی کند. در مورد چنین کسی هرگز به تشویق نیاز نیست. این گونه افراد در ضمن پرداختن به فعالیت خود، از دیگر امور غافل می شوند و فقط به کار خود توجه دارند. نظریه پردازان چنین حالتی را « در جریان بودن » نامیده اند. یعنی فرد آن چنان بادقت معطوف به فعالیت خویش است، که عامل های محیطی بر وی هیچ تاثیری ندارد. (اسپالدینگ، ۱۳۸۸) اما به طور میانگین، در طول سال هر دانش آموز باید حدود ۹۰۰ ساعت در کلاس باشد و واقع اندیشی نیست که ادعا کنیم و انتظار داشته باشیم که علاقه و انگیزه درونی آنان به تنهایی می تواند عامل یادگیری شود. به همین سبب، مدارس، انواعی از انگیزه های بیرونی را که وابسته به موضوع درسی هم نیستند، به کار می گیرند. این قبیل انگیزه ها از نوع نمره یا جایزه، پاداش و غیره هستند. (دبلیو، سانتراک، ۱۳۸۷)

دانش آموزان می توانند دارای انگیزه درونی باشند و معلمان هم می باید در کنار انگیزش بیرونی به انگیزش درونی نیز توجه کنند. لازم است تا میان این دو تعادل و توازنی ایجاد گردد، و دانش آموزان بیاموزند، که چگونه قادرند از انگیزش بیرونی به انگیزش درونی دست یابند. (اسپالدینگ، ۱۳۸۸)

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

علاوه بر انگیزش درونی و بیرونی، نظریه ای به نام نظریه خودمختاری دسی و رایان (۱۹۸۵) مطرح است که انگیزش را به انگیزش درونی، بیرونی و بی انگیزگی تقسیم می کند. در بی انگیزگی، فرد بین رفتار و نتایج آن ارتباطی نمی یابد و علت رفتار را نیروهای خارج از کنترل خود می پندارد. (کاوسیان و همکاران، ۱۳۸۶)

تعریف یادگیری و تحلیل مفاهیم آن

روان شناسان مختلف تعاریف متفاوتی از یادگیری ارائه داده اند. به طور مثال رفتارگرایان یادگیری را "تغییر در رفتار قابل مشاهده و اندازه گیری" تعریف کرده اند. در حالی که روان شناسان شناختی آن را کسب بینش های جدید یا تغییر در بینش های گذشته می دانند. تعریف یادگیری ارتباط مستقیمی با بینش های فلسفی تعلیم و تربیت و روان شناسی پرورشی دارد. اما یادگیری با هر بینشی که تعریف شود ناظر به رفتار موجود زنده است و اولین صفت بارز آن تغییر است. تغییری که به تدریج رخ داده، نسبتاً ثابت و پایدار است و بر اثر تجربه به دست می آید. بنابراین می توان یادگیری را "فرایند تغییر نسبتاً پایدار در توان رفتاری فرد بر اثر تجربه دانست

موقعیت و محیط یادگیری

موقعیت یادگیری و محیط آن از عوامل بسیار مهم در یادگیری است. محیط ممکن است فیزیکی باشد مانند: نور، هوا، تجهیزات و امکانات آموزشی.

طبیعی است هرچه امکانات برای افراد بیشتر فراهم شود یادگیری موثرتری صورت خواهد گرفت. در مدرسه ای که دارای فضای مناسب، کتابخانه و منابع مختلف علمی است یادگیری دانش آموز در مقایسه با مدرسه ای که دارای فضای مناسب نیست بسیار متفاوت خواهد بود. (شعبانی، ۱۳۹۶)

محیط یادگیری ممکن است:

۱- عاطفی باشد.

۲- مربوط به نیروی انسانی به ویژه معلم و عوامل اجرایی مدرسه باشد.

۳- در رابطه با امکانات محیط آموزشی اعم از: نیروی انسانی، تجهیزات، وضع اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی خانواده، نگرش والدین و مربیان نسبت به تحصیل و آموزشگاه باشد.

در محیط عاطفی رابطه معلم و دانش آموز، دانش آموزان با هم، والدین با هم و نگرش والدین و مربیان در زمینه تربیت کودکان همگی می توانند در میزان یادگیری دانش آموزان موثر باشد.

موقعیت آموزشی توأم با محبت و احترام متقابل نسبت به محیط خشک و تهی از عواطف تأثیر بیشتری در یادگیری خواهد داشت. عاطفه می تواند به عنوان یک عامل بسیار مهم در جریان یادگیری عمل کند. عواملی مانند: عدم امنیت، ترس، اضطراب، ناامیدی، شک و تردید می توانند در فعالیت های یادگیری افراد موثر بوده و مانع یادگیری آن ها شود.

به هر حال برخورداری محیط آموزشی از همه امکانات یاد شده، یادگیرنده را به کنجکاو و تلاش برای یادگیری و حل مسائل ذهنی خود وا می دارد. البته محیط و موقعیت یادگیری باید متناسب با آمادگی، استعداد، نیاز و گرایش یادگیرندگان باشد.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

چنانچه مجموعه عوامل موجود در محیط برای فرد برانگیزاننده و قابل درک نباشد مسئله ای در ذهن او به وجود نخواهد آمد. یا در صورت وجود توانایی حل آن را نخواهد داشت.

محیط آموزشی خوب منحصر به فضا و تجهیزات آموزشی نیست. نیروی انسانی به ویژه معلم و عوامل اجرایی مدارس در این محیط نقش اساسی دارد. تعامل درست معلم و سایر عوامل اجرایی با دانش آموزان می تواند محیط را جذاب و اطمینان بخش سازد. گرچه تاثیر امکانات و تجهیزات بر هیچ فردی پوشیده نیست اما بدون حضور عوامل اجرایی کارآمد به خصوص معلم نمی توان محیطی اثربخش ایجاد کرد. در واقع معلم و عوامل اجرایی هستند که با شناخت استعداد، علایق، توانایی و نیاز دانش آموزان محیط مناسب را برای یادگیری و تحول آنها فراهم می سازند. و اما نکته حائز اهمیت این است که اگر عوامل اجرایی مدارس با نظریه ها و اصول یادگیری آشنا نباشند و آموزش را تنها انتقال داده علمی به یادگیرنده، و تجارب یادگیری را منحصر به نشستن در کلاس درس، گوش دادن به حرف معلم و حفظ کردن مطالب کنند هرگز محیط مناسب و برانگیزاننده ای برای یادگیری فراهم نخواهد شد. محیط آموزشی باید چنان سازماندهی شود که یادگیرنده با انگیزه و تفکر، فرصت تصمیم گیری در خصوص چگونگی دستیابی به اهداف آموزشی را داشته باشد.

یادگیری بدون انگیزه، تلاش و خواست یادگیرنده و تعامل او با محیط صورت نخواهد گرفت. اگر در تعامل یادگیرنده و یاددهنده نکات فوق رعایت نشود مدرسه به محیطی خنثی و غیراثربخش تبدیل خواهد شد.

عوامل موثر بر یادگیری

یادگیری فرایندی است که در طول زمان بر اثر تجربه حاصل می شود و در این فرایند عوامل مختلفی به طور مستمر در تغییر، نوآوری یا رکود یادگیرنده موثر است. از جمله عواملی که تاثیر آشکارتری در جریان یادگیری دارند می توان به:

- ۱- آمادگی
- ۲- هدف
- ۳- انگیزه
- ۴- اسنادهای علی و انتظار موفقیت
- ۵- تجارب گذشته
- ۶- رابطه کل و جزء
- ۷- تمرین و تکرار
- ۸- موقعیت و محیط یادگیری، اشاره نمود.

نظر به اینکه در حال بررسی تاثیر عوامل محیطی بر یادگیری هستیم از بین عوامل یاد شده به تشریح عامل هشتم می پردازیم.

چهار محیطی که کودک بیشترین سرکار را با آن دارد عبارت اند از :

۱. خانواده
۲. جامعه

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۳. مدرسه

۴. همسالان

تاثیر خانواده بر یادگیری

با کمی دقت به این نکته پی خواهیم برد که گاهی یک جمله کوتاه مفهوم وسیعی را می‌رساند بعضاً به مناسبت همین موضوع سخن زیبای امام سجاد (ع) بخاطر می‌آید: "پدرو مادر اگر بخواهی بدانی که فرزند چه حقی برگردن تو دارد کافی است بدانی که او ازتوست همانگونه که : سلامت و ناخوشی، دانایی و نادانی، هوشیاری و کم هوشی، ادب و بی‌ادبی، شادمانی و غمگینی و... وی نیز از آن تو می‌باشد." الحق که همین طور است و فرزندان هر چه دارند عمدتاً از والدین خود دارند، چه از راه وراثت چه از راه تربیت و همین موضوع نمایانگر مقام مادری یا پدری و مسئولیت سنگین مربوط به آن است. مسئله یادگیری فرزندان هم، جدا از این موضوع نیست و این مهم مستلزم شرایط اولیه و ثانویه است.

شرایط اولیه یعنی استعداد های نفسانی مانند هوش و حافظه یا سلامت بدن و شرایط ثانویه مانند محیط مناسب، وسایل ضروری و آرامش روانی که همه این‌ها به والدین ارتباط دارد و این شرایط چیز هایی نیست که بگوییم خاص درس خواندن یا مدرسه رفتن است. لذا موضوع و چگونگی درس خواندن یک کودک به تمام مسائل زندگی او مربوط می‌شود. موضوع پیشرفت تحصیلی فرزندان یک خانواده یا عقب ماندگی آنان به صورت قابل توجهی به میزان هوش، حافظه و وضع جسمانی بستگی دارد. همانگونه که قبلاً هم اشاره کردیم، این مسائل چیزی نیست که یکبار مثلاً از آغاز هفت سالگی که کودک راهی مدرسه می‌شود، تحول یافته و کودک را آماده درس خواندن و یادگیری کند یا اجتماعی بودن را به او بیاموزد. فراموش نشود که انسان حتی قبل از تولد مسائل تربیتی دارد: مثلاً نوع تغذیه مادر و حالات روانی او در جنین موثر است. طبیعی یا سخت بودن زایمان، طولانی یا کوتاه مدت بودن آن، کیفیت شیر دادن به کودک، نوع شیر، چگونگی پرورش کودک تا شش سالگی از لحاظ بدنی و روانی، رفتار و ارتباط عاطفی والدین باهمدیگر همه و همه مقدماتی است که بصورت سه دوره از کودکی پشت سر گذاشته می‌شود و فرزند ما باین مقدمات وارد دوره دبستان می‌شود.

امروزه متخصصان معتقدند که در پایان سه سالگی شخصیت کودک شکل می‌گیرد ناگفته نماند که از دیدگاه تعلیم تربیت اسلامی حتی پیش از تولد کودک مسائل مهمی وجود دارد، که باید مورد توجه والدین او قرار گیرد. شاید به جرأت بتوان گفت: دوره دوساله شیرخوارگی آغاز آموزش نظم زندگی است و در چهار سالگی کودک می‌تواند از یک روحیه نظم برخوردار باشد. قطعاً این قضیه بستگی تام به مراتب علاقه، آگاهی، فراست، کوششها و شکیبایی والدین دارد. فطرت انسان هم به این شایستگی‌های والدین کمک می‌کند. والدین می‌توانند همانطور که گفتیم از دوران کودکی فرزندان خود را به نظم عادت دهند مخصوصاً از سن شش سالگی که قدرت تشخیص توسعه می‌یابد و مفاهیم خوب و بد را تمیز می‌دهد، برنامه ریزی را به تدریج به کودک یاد می‌دهند و این موضوع از کارهای ابتدایی و معمولی به اصطلاح کودکانه شروع می‌شود تا به مسائل مهم زندگی می‌رسد. این چنین تربیتی باعث می‌شود که فرزندان ما کودکانی شاداب با اراده و آشنا به اصول زندگی بار بیابند و دچار یأس و انحراف نشوند.

والدین باید بدانند محیط غم آلود، اختلاف، بگو مگو و حتی سکوت ناشی از قهر برای کودکان خورد کننده است و نتایج اسفباری را به دنبال دارد همچنین در وضع تحصیل آنان نیز به صورت نامطلوبی موثر واقع می‌شود. محبت و صمیمیت در خانواده بی تردید یکی از

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

عوامل موثر شکوفایی استعدادها و یادگیری به شمار می‌رود. تربیت، دادن بازیها، تفریحات مناسب، گردش های به موقع و ممکن راهگشای فعالیت های ثمر بخش است. آماده کردن محیط درسی، برنامه ریزی برای خواب، تغذیه، مطالعات مفید غیر درسی از راه های تربیت صحیح فرزندان است. برخی از والدین سرزنشگر، سلطه جو و بی اعتنا نسبت به خواسته های فرزندان خویش هستند. - بعکس دسته دیگر اسیر خواسته های فرزندان خود اند و همین تفاوت در رفتار والدین نسبت به فرزندان باعث عکس العمل آنها بصورت رفتاری سازگارانه یا ناسازگار از طرف آنان می‌شود. به هر حال والدین بی تفاوت، بی ثبات و غیر مسئول نقش عمده ای در به خطر افتادن بهداشت روان، تغییرات مربوط به رفتار و یادگیری کودکان دارند. بعنوان مثال بعضی از دانش آموزان از نظر درسی ضعیف هستند که نباید سرزنش شوند که در این صورت احساس جدایی، می کنند و دچار اختلال عاطفی و اجتماعی می‌شوند. در اینصورت والدین باید درصدد پیدا کردن فرصت هایی جهت تشویق شان باشند و آنان را برای یادگیری هایی هر چند جزئی تشویق کنند و با ایجاد این تشویق بدون ایجاد فشار و دادن برنامه و نظارت برای اجرای آن و ایجاد احساس انجام وظیفه در فرزندان آنان رادر راه پیشرفت تحصیلی حمایت نمایند. عقب ماندگی تحصیلی برخی از دانش آموزان ناشی از مسائل و مشکلاتی است که در خانواده وجود دارد که این مشکلات اثر مستقیمی برآمدگی و تمرکز آنها در درس و تحصیل دارد و هنگامی که والدین در وضعیت نامطمئن و مضطرب قرار داشته باشند و در منزل جو ناسالمی حاکم باشد عدم اطمینان واضطراب به کودکان منتقل می‌شود و چنین کودکانی آمادگی ذهنی لازم برای یادگیری را ندارند و طبعاً از نظر تحصیلی هم بامشکلاتی مواجه می‌شوند. گاهی والدین انتظارات بیش از قدرت و توان فرزندان از آنان دارند که در اینصورت باعث بوجود آمدن مقاومت منفی در فرزندان می‌شوند که به علت نا آشنایی والدین با روشهای رفتاری باعث فشار زیاد به فرزندان شده که هرچه این فشار تشدید شود باعث مخالفت، عصبانیت، سرکشی کودک و عصبانیت والدین می‌شود از جمله این رفتارهای نامطلوب تنبیه است که بر اثر اعمال آن ممکن است یک نوع رفتار اصلاح شود ولی در عوض رفتار نامطلوب دیگری چون تنبیه و... جایگزین آن می‌گردد. (صدری، ۱۳۶۸)

تاثیر جامعه بر یادگیری

جامعه ای که خواهان پایداری و سربلندی است و می‌خواهد در زمینه های گوناگون پیشرفت کند، باید اهداف و مقاصد خود را از قبل تعیین نماید و با برنامه ریزی جامع و دقیق راه های رسیدن به آن را مشخص کند. برای این که جامعه بتواند مشکلات و سختی ها را از پیش رو بردارد و به سعادت و خوشبختی برسد، باید با برنامه ریزی دقیق، فعالیت های افراد، مشاغل و حرفه ایی را که باید آن ها در آینده به عهده بگیرند، و تعداد افرادی را که باید در زمینه های مختلف اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و غیره مشغول به کار شوند، تعیین نماید. سپس این برنامه مدون و منابع و امکانات لازم را در اختیار نظام تعلیم و تربیت کشور قرار دهد، تا مسئولان و دست اندرکاران نظام آموزشی بتوانند افراد مورد نیاز جامعه را برای تصدی مشاغل گوناگون، تربیت کنند و امور جامعه را بدست کسانی بسپارند که مهارت، استعداد، لیاقت و شایستگی آن را داشته باشند. وقتی جامعه چنین هدفی را سرلوحه کار خویش قرار دهد، دیگر دانش آموزان و دانشجویان رشته تحصیلی خود را براساس تصادف و یا از روی ناچاری انتخاب نمی‌کنند و یا به سوی رشته تحصیلی معینی هجوم نمی‌آورند، بلکه هرفردی با توجه به علاقه، استعداد و توانایی خود، رشته تحصیلی اش را انتخاب می‌کند. از آنجا که میزان احتیاجات جامعه به افراد متخصص و مشاغل مختلف، از قبل برنامه ریزی شده است، کودکان و نوجوانان با ذوق و شوق درس می‌خوانند و در راه رسیدن به اهداف جامعه تلاش می‌کنند، در نتیجه افت تحصیلی تا حدود بسیار زیادی کاهش می‌یابد و یادگیری در مقابل افزایش می‌یابد. آموزش و پرورش یکی از مهمترین ارگان های اجتماعی است که محصول و نتیجه آن

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

به جامعه بر می‌گردد. تعیین هدف در آموزش و پرورش اهمیت حیاتی دارد، تا بتواند به بسیاری از مسائل و عوامل عمده آموزشی مانند برنامه، محتوای درسی، روش‌های تدریس، افت تحصیلی و مشکلات ناشی از آن... نگاهی عمیق و گسترده داشته باشد.

تأثیر مدرسه بر یادگیری

لازمه اصلاح کالبد آموزش پرورش ایجاد فضای مرتبط با فعالیت‌های دانش آموزان است. فضاهایی که دارای شرایط مناسب و مطلوب برای رشد فیزیکی، ذهنی، عاطفی و اجتماعی کودکان می‌باشد. که تحقق این امر از طریق طراحی جزئیات فضاها با توجه به الگوهای رفتاری کودکان امکان پذیر می‌گردد. محققان روانشناسی محیط با مطالعه الگوهای رفتاری کودکان در محیط‌های آموزشی به مواردی موثر از قبیل: اندازه مدرسه، نور پردازی و... که نقش عمده‌ای در افزایش یادگیری دارند برخورد کرده‌اند. مدرسه نهادی است اجتماعی و نمایانگر فرهنگ خاص جوامع مختلف است که به کودک جهان بینی، آداب، رسوم، مهارت‌ها و دانش معینی را منتقل می‌کند. وقتی برای اولین بار در فضای تازه ای قدم بر می‌دارید، مجموعه عوامل موجود در آن محل تاثیراتی خواهند داشت که یا علاقه مند به مراجعه مجدد به آن محل می‌شوید و در جستجوی حرف‌های تازه برای زندگی به زوایای آن دقت می‌کنید و یا برعکس، داوطلب ترک سریع آنجا می‌باشید. این موضوع در سنین ۱۲-۷ سالگی به علت عدم اشتغال فکری بسیار حائز اهمیت است.

بنابراین فضای تربیتی باید بیابانگر زیبایی‌هایی باشد که انسان در میدان جاذبه آن قرار می‌گیرد واقعیت در آن است که فضای تربیتی (فیزیکی و غیر فیزیکی) فضایی باملودی عاطفه است. عناصر تشکیل دهنده آن یعنی فضای ارتباطی، فضای باز، راهرو و غیره باید مجموعه‌ای باشند که انسان در آن احساس معنی، ارتباط و مفهوم کند. مدارس در مفهوم عام نظام‌هایی هستند که از پنج جزء یا خرده نظام اصلی یعنی: معلمان کادر اداری، خدماتی، برنامه‌های آموزشی پرورشی، گروه همسالان و محیط فیزیکی تشکیل می‌شود که هر یک از اجزا در تعامل با سایر اجزاست و اهمیت دارد که به هر جزء مانند عامل مهم در تکوین شخصیت دانش آموز نگاه شود

تأثیر همسالان بر یادگیری

علاوه بر خانواده و معلمان، همسالان نیز نقش مهمی بر یادگیری و رشد افراد دارند. اما همسالان به چه کسانی گفته می‌شود؟ در زمینه رشد کودکان همسالان به کسانی گفته می‌شود که از لحاظ رسانی در یک سطح باشند تعامل با همسالان نقشی منحصر به فرد در رشد کودکان دارد. از مهمترین عملکردهای گروه همسالان فراهم کردن یک منبع اطلاعاتی و ایجاد یک مبنای مقایسه در دنیای خارج از خانواده است. داشتن روابط خوب با همسالان برای رشد عادی کودکان ضروری است. متخصصان رشد باظرافت به چهار نوع همسالان اشاره می‌کنند: کودکان محبوب، کودکان مسامحه‌گر، کودکان طرد شده و کودکان مجادله‌گر. کودکان محبوب غالباً بعنوان بهترین دوست لقب می‌گیرند و به ندرت توسط همسالان مورد بی‌علاقه‌گی واقع می‌شوند. این کودکان تقویت کننده اند، با دقت گوش می‌دهند، با همسالان خود رابطه باز و روشنی دارند، مثل خودشان عمل می‌کنند، شادند، نسبت به دیگران علاقه و اشتیاق نشان می‌دهند و بدون اینکه مغرور باشند اعتماد به نفس دارند. (هارتاپ، ۲۰۰۳)

کودکان مسامحه‌گر به ندرت بعنوان بهترین دوست لقب می‌گیرند اما مورد بی‌علاقه‌گی همسالان نیز قرار نمی‌گیرند. کودکان طرد شده به ندرت بعنوان بهترین دوست لقب می‌گیرند و اغلب مورد بی‌علاقه‌گی همسالان قرار می‌گیرند. کودکان مجادله‌گر غالباً هم بعنوان بهترین دوست هم بعنوان بدترین دوست لقب می‌گیرند. مهمترین عامل پیش بینی کننده رفتار بزهکارانه در کودکان

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

طرد شده پرخاشگری آنان نسبت به همسالان در دوره ابتدایی بوده است. روابط دوستی به معنای همکاری و شراکت با موقعیت‌های همسالان است و منافعی را برای فرد تأمین می‌کند. نتایج روابط دوستی عبارتند از: همیاری، حمایت فیزیکی، حمایت خود و روابط صمیمانه. داشتن دوست می‌تواند در یادگیری فرد تاثیر بگذارد اما همه دوستی‌ها مانند هم نیست. تاثیرات یادگیری زمانی فراهم می‌شود که دوستان کودک دارای مهارت‌های اجتماعی باشند و حمایت کننده باشند. حتی گاهی اوقات دوستی با کسی که چندین سال بزرگتر از کودک باشند برای او عیوبی نیز دارد. دانش آموزانی که دوستان مسن‌تری دارند نسبت به همتایان خود که دوستانی همسن خود دارند بیشتر درگیر رفتارهای انحرافی می‌شوند

پیشرفت تحصیلی

ریشه‌های فکری نظریه موفقیت تحصیلی به زمان‌های دور مربوط می‌شود. در آن زمان این دو دیدگاه مطرح بود که موفقیت تحصیلی زائیده محیط است یا وراثت. الپونس دوکادول (۱۸۹۴-۱۹۷۷) از دیدگاه طرفداران تاثیر محیط در موفقیت تحصیلی اظهار می‌دارد که تصمیمات ابتدایی و بویژه متوسطه و دانشگاهی چنانچه خوب سازماندهی شود می‌تواند در موفقیت تحصیلی موثر باشد. از طرف دیگر طرفداران تاثیر محیط بر موفقیت تحصیلی الفرد داروین (۱۸۶۴-۱۸۹۴) است که تحصیلات خوب را عامل موفقیت تحصیلی در مقابل این عده فرانس کالتن در سال ۱۸۶۵ در مقابله‌ای تحت عنوان هنر و خصوصیت اخلاقی وراثتی، وراثت را در موفقیت تحصیلی برتر از محیط می‌دانند بطور کلی عوامل موثر در پیدایش تفاوت‌های فردی بین مردم را می‌توان در دو عامل وراثت و محیط خلاصه کرد در یک محیط نامناسب حتی بهترین عامل وراثت ممکن است در پس پرده بماند. اختلاف بین پیشرفت تحصیلی دانشجویان مرهون سه متغیر است اولین متغیر رفتار ورودی شناختی است. به نظر بلوم این متغیر می‌تواند ۵۰ درصد موفقیت تحصیلی دانشجویان را توجیه کند. دومین متغیر انگیزه دانشجویان برای یادگیری مطالب جدید است که ۲۵ درصد اختلاف بین موفقیت تحصیلی دانشجویان را توجیه می‌کند و متغیر سوم کیفیت آموزش است که به وسیله آموزشگران فراهم می‌شود و توان تبیین ۲۵ درصد از موفقیت تحصیلی را دارد (به نقل از حجازی و امیدی نجف آبادی، ۱۳۸۵). پیشرفت تحصیلی یکی از معیارهایی است که در بررسی توانایی دانشجویان برای اتمام تحصیلات دانشگاهی و رسیدن به مرحله فارغ التحصیلی نقش قابل توجهی را ایفا می‌کند. این مفهوم یکی از مهم‌ترین پارامترهایی است که در پیش بینی وضعیت آتی فراگیران از لحاظ کسب صلاحیت و مهارت‌های علمی و عملی لازم، مورد استفاده قرار می‌گیرد (سوارز و همکاران، ۲۰۰۹؛ دیویس، وینسلر و میدلتون، ۲۰۰۶).

با توجه به اهمیت فراوان پیشرفت تحصیلی یادگیرندگان در هر نظام آموزشی و دخیل بودن عوامل متعدد مؤثر بر این پدیده، پژوهش‌های زیادی برای تدوین مدل‌های کارآمد به منظور تبیین و پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی انجام شده است. برای مثال، برخی پژوهش‌های برپایه نظریه مدل کار آدمی یا نظریه شناختی- اجتماعی دویک (۱۹۸۶، عابدینی، ۱۳۸۶) انجام شده است که بر متغیرهای شناختی، شخصیتی یا انگیزشی متمرکز بودند و جامعه دانش آموزی را پوشش داده‌اند. با این همه، به نظر می‌رسد شمار پژوهش‌های که از منظر تئوریک جامع، یعنی دربردارنده همه جنبه‌ها آموزش شامل یادگیرنده، آموزشیار، محیط و فرایند آموزش

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

(براون، ترمین، هوگزا، تلندر، فن، و لنت، ۳، ۲۰۰۸) و از منظر روش شناختی دربردارنده همه جنبه‌های عملکرد تحصیلی یادگیرندگان باشد، اندک است. (به نقل از حسن آبادی، ۱۳۹۱).

پیشرفت تحصیلی را توانایی آموخته شده یا اکتسابی حاصل از دروس ارائه شده یا به عبارت دیگر، توانایی آموخته شده یا اکتسابی فرد در موضوعات آموزشی می‌دانند که به وسیله‌ی آزمون‌های استاندارد شده، اندازه‌گیری می‌شود. همچنین، پیشرفت تحصیلی یعنی معلوماتی که فرد در طول زندگی خود کسب می‌کند و سنجش این معلومات توسط استاد و معلم. در تعریف دیگر، پیشرفت تحصیلی یعنی معلومات آموزشی فرد و سنجش آن توسط آزمون‌های مختلف سنجشی. به بیان دیگر، یعنی مقدار معلومات بدست آمده در فرآیند یادگیری که بوسیله ابزارهای ارزشیابی و سنجشی، اندازه‌گیری می‌شود (پیری و شاهی، ۱۳۹۵)

عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی

مطالعه عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی، طی دهه‌های اخیر بیش از پیش مورد توجه متخصصان تعلیم و تربیت قرار گرفته است. یافته‌های تحقیقات متعدد نشان داده است که پیشرفت تحصیلی در نه تنها از ساختارهای دانش و فرایندهای پردازش اطلاعات تأثیر می‌پذیرد، بلکه به عوامل انگیزشی از جمله باورها نگرش‌ها و ارزش‌ها نیز مربوط می‌شود. انگیزش یادگیری نیز، از جمله متغیرهایی است که با پیشرفت تحصیلی رابطه و همبستگی بالایی دارد دانش‌آموزان امروزی را نمی‌توان با شیوه‌های قدیمی تدریس به صورت منفعل در کلاس نشانند و برای آن‌ها مفاهیم دروس را تدریس کرد. تجربه و تحقیق نشان داده است که یادگیری در این روش‌ها سطحی بوده و قابل اعتماد نیست.

از آنجا که نگرش یکی از عوامل مهم در پیشرفت درسی به شمار می‌رود، پژوهشگران در پژوهش‌های خود در این زمینه همواره در پی یافتن راهکارهایی برای افزایش و ایجاد نگرش مثبت بوده اند و انواع روش تدریس را با هدف ایجاد علاقه و نگرش مثبت نسبت به این درس سنجیده و به این نتیجه دست یافته‌اند با توجه به اینکه امروزه دانش‌آموزان به ویژه در سنین بعد از دبستان، علاقه‌ای چشمگیر به استفاده از فناوری‌های رایانه‌ای پیدا کرده‌اند، با کمک رایانه می‌توان نگرش مثبت به یادگیری ایجاد نمود (اشبای، ساندرس، مکدونالد و کندال، ۴، ۱۹۹۹).

استفاده از فناوری در تدریس در دهه‌های اخیر به طور چشم‌گیری به منزله شایستگی‌های فناوری در تدریس و یادگیری، افزایش یافته و در جهان در حال گسترش است. رابطه میان فناوری و آموزش ریاضی دارای تاریخی طولانی است. سال‌هاست که بسیاری از رایانه‌ها و ماشین حساب‌ها به شیوه‌های گوناگون، یادگیری ریاضی را آسان کرده‌اند. همچنین فناوری، دسترسی‌های گوناگون به ریاضی و ایده‌های ریاضی را در محیط‌های دیگر فراهم می‌کنند (مک کروسان، ۲۰۱۵).

همچنین محیط تعاملی یادگیری به وسیله رایانه کاربرد تکمیل‌کننده‌ای است در راستای تدریس سنتی در کلاس‌هایی که در آنها از گچ و تخته استفاده می‌شود. تحقیقات نشان می‌دهد که یادگیری دروس به وسیله رایانه تأثیری مثبت بر کارایی و نگرش مثبت

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

فراگیران می‌گذارند. همچنین یادگیری به کمک رایانه به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا هم مهارت‌های تولیدکننده و هم دریافت‌کننده خود را توسعه بخشند (پاورس، ۶، کاستنر ۷ و زاروف ۸، ۲۰۰۷). انتزاعی بودن برخی دروس و یا اصول یادگیری را سخت‌تر می‌کند، لذا می‌توان با بهبود روش‌های تدریس به تدریس یادگیری آنها کمک کرد. از هنگامی که تدریس مطالب علمی مطرح بوده، روش تدریس آن نیز مورد بحث و مطالعه بوده است. روش تدریس و اصول آن در ضمن تبعیت از اصول کلی تعلیم و تربیت مسائل خاص خود را نیز دارد. روش‌های تدریس با توجه به پیچیدگی‌های خود دروس و نیز رابطه‌ای که علوم با فکر و فهم دانش‌آموزان دارد از اهمیت خاصی برخوردار است (آیمس ۹، ۱۹۹۵). بر اساس یافته‌های روانشناسی و علوم تربیتی، همزمان با علمی شدن آموزش و یادگیری، تدریس و یادگیری مفهوم دیگری را به خود گرفته است. بر اساس دیدگاه‌های علمی جدید، دیگر کسب معلومات حافظه‌ای و یا برخی مهارت‌های سطحی و ابتدایی، یادگیری کامل محسوب نمی‌شود و هدف اصلی آموزش و پرورش را به خود اختصاص نمی‌دهد. دیگر سخنرانی معلم به عنوان تنها عامل مؤثر در آموزش به حساب نمی‌آید، بلکه آموزش اثربخش آن است که با فعالیت‌های مثبت یادگیرنده همراه باشد و به کسب تجربیات سازنده منجر می‌شود (براتان ۱۰ و واتسون ۱۱، ۲۰۱۳).

انگیزه محرک اساسی برای تمام اعمال ما است. انگیزه اشاره به پویایی رفتار ما دارد که شامل نیازهای ما، تمایلات و جاه طلبی‌های ما در زندگی می‌باشد. انگیزه پیشرفت اساس ما در رسیدن به موفقیت و رسیدن به تمام آرزوهای ما در زندگی است. انگیزه پیشرفت می‌تواند بر نحوه‌ای که یک فرد وظیفه‌ای را انجام می‌دهد و یا تمایل به نشان دادن شایستگی را دارد، تأثیرگذار باشد، انگیزه دارای نظریه‌های متعددی است. یکی از نظریه‌ها که به تفاوت انگیزه دانش‌آموزان برای پیشرفت در مدرسه توجه می‌کند انگیزش پیشرفت نامیده می‌شود و محققان انگیزشی عقیده دارند که انگیزه پیشرفت، یک تعامل بین متغیرهای موقعیتی و انگیزه مربوط به فرد برای رسیدن به موفقیت است. این دو به طور مستقیم در پیشبینی رفتار، درگیر دو نوع انگیزه ضمنی و صریح هستند. انگیزه‌های ضمنی، خود به خود عمل می‌کنند و از آن به انجام وظیفه نیز نام برده می‌شود و از طریق مشوق‌های ذاتی برای انجام کار تحریک می‌شوند (رحیم‌زاده، افراسیابی و کرمی، ۱۳۹۴).

اما انگیزه‌های صریح از طریق انتخاب عمدی و اغلب برای دلایل بیرونی تحریک می‌شوند یکی از گسترده‌ترین تحقیقات پیرامون ارتباط بین پیشرفت تحصیلی و انگیزه پیشرفت به مطالعات مک کلند برمی‌گردد. به نظر وی بین انگیزه پیشرفت بالا و پیشرفت تحصیلی رابطه مثبت وجود دارد مفهوم خودپنداره (که خود-ساخت، خود-هویت، خود-چشم‌انداز هم نامیده می‌شود) ساخت چند بعدی است که اشاره به ادراک فرد از "خود" در رابطه با هر تعداد از ویژگی‌ها مانند تحصیل کرده‌ها و تحصیل نکرده‌ها و نقش‌های جنسی و جنسیتی، هویت نژادی و بسیاری دیگر دارد. مفهوم خودپنداره با مفهوم عزت نفس و احساس خشنودی از زندگی ارتباط

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

نزدیک دارد. هر فرد به خصوص هر نوجوان یک عقیده مخصوص و تصور ذهنی از وضع خود دارد و به طریقی در ذهن خود آن را منعکس می‌سازد. این تصور ذهنی بر اثر تجارب شخصی و تأثیر دنیای خارج در او به وجود می‌آید و کودک و نوجوان یک نظر ثابت و پایدار از محیط و از شخص خود و از ارتباط خود با محیط بدست می‌آورد. و برطبق آن مسایل زندگی را ارزیابی می‌کند و برای مقابله با آنها به کوشش می‌پردازد (شهامت، کدیور، پروین و فرزاد، ۱۳۸۷).

در واقع شاید مهم‌ترین چیزی که ما درباره خودمان بیان می‌کنیم تفسیرهایی از رفتارهایمان و محیطی باشد که در آن زندگی می‌کنیم. مشاوران و روانشناسان براین نظرند که در بین انواع مشکلات جوانان (چه مشکلاتی که از زبان خود جوانان شنیده می‌شود و چه مشکلاتی که در رفتار آنان مشاهده می‌شود) بیشتر ارزشیابی غیرمنصفانه آنان از مشکلاتشان دیده می‌شود. نگرش خود کم‌بینی در بین بزرگسالان نیز به چشم می‌خورد. یک دلیل عمده این امر این است که اکثر جوامع و فرهنگ‌ها موفقیت مدار هستند و بر توفیق و پیروزی فرد ارجح می‌نهند. یکی از روش‌های ایجاد خودپنداره مثبت در افراد، اصلاح نحوه اسنادهای علی افراد است. در نظریه یادگیری اجتماعی خود براین عقیده است که بعضی از افراد خود را مسئول شکست‌ها یا موفقیت‌های خود (نتایج عملکرد) می‌دانند در صورتی که بعضی دیگر، محیط و شانس و غیره را. افرادی که خود را مسئول موفقیت و شکست خود می‌دانند از منبع کنترل درونی برخوردارند و افرادی که دیگران و محیط را مسئول موفقیت یا شکست خود می‌دانند، منبع کنترل بیرونی دارند. یکی از پیامدهای مهم اسناد علی در ارتباط با مرکز کنترل درونی و بیرونی

مفهوم خودپنداره است. پیامدهای مثبت رفتار که به علت‌های درونی اسناد داده می‌شود، در شخص احساس غرور و اعتماد به خود می‌کند، در حالی که موفقیتی که به علل بیرونی چون بخت و اقبال یا کمک دیگران و غیره نسبت داده شود، منجر به احساس غرور و خودپنداره مثبت نمی‌شود. این مطالب به طور آشکار به رابطه ما بین انگیزه پیشرفت افراد با منبع کنترل درونی و بیرونی دلالت می‌کند و تصور می‌شود که منبع کنترل درونی با سطوح بالاتر پیشرفت مرتبط می‌شود (ولایتی، نیلی احمدآبادی، زارعی زوارکی، شریفی درآمدی و سعدی پور، ۱۳۹۵).

دو اقدام اساسی بمنظور ارزشیابی پیشرفت تحصیلی

به منظور ارزشیابی پیشرفت تحصیلی تعیین هدف‌های آموزشی و سنجش یا اندازه‌گیری عملکرد یادگیرندگان به عنوان دو اقدام اساسی معرفی شده‌اند. کلاس درس، مکان پویایی است که در آن معلم و دانش‌آموز مرتباً در تعامل با یکدیگر قرار دارند؛ معلم سؤال می‌کند، باز خورد ارائه می‌دهد، تشویق و انتقاد می‌کند، پرسش‌ها و تقاضاهای دانش‌آموزان را پاسخ می‌دهد.

بازخورد عملکردی، بازخوردی است که در مورد صحت کار دانش‌آموز به او داده می‌شود و ممکن است شامل اطلاعات اصلاحی هم باشد. بازخورد عملکردی، بر یادگیری دانش‌آموزان اثر مهمی دارد. شاید بتوان گفت، معلمان در راستای چهار گونه از پاسخ‌های دانش‌آموزان، به آن‌ها بازخورد عملکردی ارائه می‌دهند:

پاسخ صحیحی که به سرعت و با قاطعیت داده می‌شود.

پاسخ صحیحی که با تردید داده می‌شود.

پاسخ غلطی که نشان دهنده بی‌دقتی است.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

پاسخ غلطی که نشان دهنده‌ی ندانستن موضوعی یا آگاهی نداشتن از نحوه‌ی انجام کار است (همان منبع)

نظریه های انگیزش

برای انگیزش مانند یادگیری، نیز نظریه ها و رویکردهای مختلفی ارائه شده است. در زیر به تعدادی از این نظریه ها اشاره شده است.

رویکرد رفتاری

پیروان رویکرد رفتارگرایی انگیزش را وابسته به کسب تقویت و اجتناب از تنبیه می دانند. این برداشت از انگیزش بر اندیشه اصلی رفتارگرایان استوار است که می گویند پیامدهای اعمال و رفتارها هدایت کننده و کنترل کننده آنها هستند. بنا به گفته لفرانسوا (۱۹۹۷)، "لذت جویی روانشناختی، خلاصه آسانی از اساسی ترین اصل انگیزشی رفتارگرایان است". طبق اصل لذت/درد، ما می کوشیم تا کسب لذت کنیم و از درد بگریزیم.

در رویکرد رفتاری انگیزش، انگیزانه ها (مشوقها) منبع انگیزشی دانش آموزان به حساب می آیند. براساس این رویکرد، معلمانی که به کمک نمره، جایزه، تشویق های کلامی، و برخورد محبت آمیز دانش آموزان را به درس خواندن و انجام رفتارهای پسندیده وامی دارند و با سرزنش، توبیخ، ترشروی و بی مهربی آنان را از تنبلی و انجام رفتارهای ناپسند بازمی دارند سطح انگیزش آنان را بالا می برند. (سیف، ۱۳۹۵)

رویکرد شناختی

مبتهی بر آن است که افکار دانش آموزان هدایت کننده انگیزه آنان است. در سال های اخیر، توجه زیادی به این نوع دیدگاه شده است. این توجه، بر ایده هایی چون انگیزه درونی دانش آموز برای پیشرفت کردن، خصوصیات وی (درک دلایل موفقیت یا شکست به ویژه، درک این که تلاش اهمیت زیادی در موفقیت دارد) و عقاید آنان در این مورد که می توانند به طور موثری محیط خود را کنترل کنند، متمرکز است. دیدگاه شناختی، در ضمن بر اهمیت تعیین هدف ها و تلاش برای نیل به آن ها تاکید می گذارد.

پس، در حالی که دیدگاه رفتارگرایانه انگیزه دانش آموز را نتیجه مشوق های بیرونی می شمارد، دیدگاه شناختی عقیده دارد که نباید بر فشارهای بیرونی متکی بود. دیدگاه شناختی بر مسئله انگیزه، با عقاید آ.آ.ف. وایت (۱۹۵۹) همخوانی دارد که مفهوم انگیزه شایستگی را پیشنهاد کرده است. (دبلیو، سانتراک، ۱۳۸۷) منظور از انگیزش شایستگی آن است که افراد برانگیخته می شوند تا با محیط خود به طور موثر برخورد کنند، بر دنیای خود مسلط شوند، و اطلاعات را به طور موثر پردازش نمایند. مردم این کارها را از آن جهت انجام نمی دهند که نیازهای زیستی شان را ارضا کنند، بلکه به این سبب به این کارها دست می زنند که برای تعامل موثر با محیط دارای انگیزش درونی هستند. (سیف، ۱۳۹۵)

رویکرد انسان گرایی

دیدگاه انسانی بر توانایی های دانش آموز در رشد کردن، آزادی در انتخاب هدف و خصوصیات مثبتی چون اهمیت دادن به دیگران تاکید می گذارد. این دیدگاه ارتباط نزدیکی با نیازهای اساسی آبراهام مازلو (۱۹۵۴) دارد که می گوید هر نیاز باید قبل از نیاز بالاتر

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

از خود برآورده شود. مازلو، مفهوم انگیزه را در همین چیز می داند. برخی از نیازهای همه ما که برآورده شدن آنها لازم است، عبارتند از غذا، مامن، عشق و حفظ احترام و شخصیت خود، افراد از نظر درجه اهمیتی که برای این نیازها قائل اند، با هم فرق دارند. برخی، باید همواره از اینکه دیگران دوستشان دارند مطمئن شوند، حال آنکه برای بعضی دیگر، مسئله آسایش و امنیت فیزیکی مهم تر است. همچنین، یک فرد در مواقع مختلف، نیازهای متفاوتی دارد. (دبلیو، سانتراک، ۱۳۸۷)

مازلو سلسله مراتبی از انگیزه ها یا نیازها را ارائه داد که در دو دامنه آن نیازهای فیزیولوژیکی (پایه سلسله مراتب) و خودشکوفایی هایی (راس سلسله مراتب) قرار دارند. او معتقد است که نیازهای اساسی ضروری تر از نیازهای والاتر هستند. این نیازهای والاتر تنها هنگامی می توانند بر رفتار تاثیر بگذارند که نیازهای سطوح پایین ارضا شده باشند. در سلسله مراتب نیازهای مازلو به ترتیب نیازهای فیزیولوژیکی، نیاز به امنیت و سلامتی، نیاز به تعلق و عشق، نیاز به پیشرفت و پذیرش و نهایتا نیاز به خودشکوفایی قرار دارد. (کارشکی، محسنی، ۱۳۹۳)

نیازهای پایین تر را نیازهای کمبود و نیازهای عالی تر را نیازهای رشد یا نیازهای وجود نامید. توجه به این سلسله مراتب به معلمان کمک می کند تا اولویت انگیزه های دانش آموزان را مشخص کنند. (کدیور، ۱۳۹۳)

خودشکوفایی به آنچه که در توان شخص است و برای ارتقای خود صورت می گیرد گفته می شود که شامل پذیرفتن خود و دیگران، خودجوشی، فکرباز، همراهی با دیگران، خلاقیت، شوخ طبعی، استقلال یا به طور خلاصه، سلامت روان است. (دبلیو، سانتراک، ۱۳۸۷)

رویکرد اجتماعی

نیاز به وابسته بودن، انگیزه ای است که شخص را به دیگران مرتبط می سازد. بر این اساس، فرد مایل است روابط گرم و صمیمانه ای با دیگران داشته باشد. دانش آموزی که بیشتر وقت خود را در کنار همسالان و دوستان نزدیک می گذراند، دارای چنین نیازی است. این دانش آموز مایل است با والدین و حتی معلمان هم روابط نزدیک و صمیمانه ای داشته باشد. دانش آموزانی که به مدارس حامی روابط انسان می روند، نگرش های مثبت تری درباره تحصیل دارند و در مجموع از مدرسه راضی ترند. در یکی از تحقیقات وسیع، معلوم شد که مهم ترین عوامل در ایجاد انگیزه در دانش آموز و پیشرفت درسی او، وجود رابطه صمیمی با معلم بود. (دبلیو، سانتراک، ۱۳۸۷)

نظریه انگیزش پیشرفت

منظور از انگیزش پیشرفت یا انگیزش موفقیت میل یا اشتیاق برای کسب موفقیت و شرکت در فعالیت هایی است که موفقیت در آنها به کوشش و توانایی شخصی وابسته است. دانش آموزان دارای انگیزش پیشرفت سطح بالا همواره می خواهند موفق بشوند و آن را انتظار می کشند؛ و وقتی که شکست می خورند کوشش های خود را دو برابر می کنند، و به فعالیت ادامه می دهند تا موفق بشوند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

پژوهش های انجام شده نشان داده اند که افراد دارای انگیزه پیشرفت زیاد در انجام کارها، از جمله یادگیری، بر افرادی که از این انگیزه بی بهره اند پیشی می گیرند. در رابطه با اینکه انگیزش پیشرفت بالا به موفقیت می انجامد یا اینکه موفقیت موجب بالارفتن سطح انگیزش می شود، پژوهش ها نتایج مشخصی به دست نداده اند. آنچه معلوم شده است این است که انگیزش پیشرفت در ابتدا تحت تاثیر تجارب فرد در خانواده است، اما پس از آنکه دانش آموز چند سالی در مدرسه کسب تجربه می کند، موفقیت و انگیزش بر یکدیگر اثر می گذارند. در مقابل، دانش آموزانی که در نتیجه زحمات خود کسب موفقیت نمی کنند، انگیزش برای موفقیت در آینده را از دست می دهند. کسب موفقیت در تکالیف آسان برای افراد دارای انگیزش پیشرفت لذت بخش نیست، بلکه کسب توفیق در تکالیف چالش انگیز برای این افراد مهم و افتخارآمیز است. همچنین انجام تکالیف بسیار دشوار نیز مورد علاقه افراد دارای انگیزه پیشرفت سطح بالا قرار نمی گیرد. علت آن است که انجام تکالیف خیلی ساده افتخاری نصیب فرد نمی کند و تکالیف بسیار دشوار معمولاً به شکست منجر می شوند، و این نیز افتخاری نصیب افراد نمی سازد. (سیف، ۱۳۹۵)

اتکینسون (۱۹۶۴) مطالعات مک کلند در زمینه انگیزش پیشرفت را گسترش داد. به اعتقاد او، افراد ممکن است به دو روش برانگیخته شوند: جستجوی موفقیت و اجتناب از شکست. او دریافت که در بعضی از افراد اجتناب از شکست موجب برانگیختگی بیشتری می شود، در حالی که در افراد دیگر جستجوی موفقیت موجب برانگیختگی می شود. یکی از مشخصات مهم اجتناب کنندگان از شکست گرایش آنها به انتخاب تکالیف خیلی آسان یا خیلی مشکل است. برای مثال، اتکینسون و لیتوین (۱۹۶۰) دریافتند که اجتناب کنندگان از شکست در بازی پرتاب حلقه فواصلی را انتخاب می کردند که به هدف خیلی دور یا نزدیک بود؛ در حالی که جستجو کنندگان موفقیت فاصله متوسطی را انتخاب می کردند. به نظر این محققان، اجتناب کنندگان از شکست تکالیف خیلی آسان و تکالیف مشکل را ترجیح می دهند. ایزاکسون (۱۹۶۴) گزارش می دهد که اجتناب کنندگان از شکست درسهای آسان تر و دشوارتر را انتخاب می کنند، در حالی که جستجو کنندگان موفقیت غالباً داوطلب درس هایی هستند که دشواری متوسطی دارند. (کدیور، ۱۳۹۳)

نظریه انگیزشی نسبت دادن

طبق نظریه اسناد موفقیت و شکست فرد در کارهای گذشته خود به طور مستقیم بر ادراک کفایت و اثرات بعدی آن تاثیری ندارد، بلکه اسناد موفقیت و شکست فرد در پیش بینی نتایج مطلوب بعدی موثر است. در واقع باورهای فرد در مورد چرایی موفقیت و شکست خود برای شناخت انگیزش آینده فرد مهمتر است. (اسپالدینگ، ۱۳۸۸)

بنا به نظریه واینر، علت هایی که افراد برای شکست ها و موفقیت هایشان برمی گزینند دارای سه بعد است:

- ۱- مکان کنترل، یعنی موقعیت یا منبع علت موفقیت و شکست در رابطه با فرد (درونی یا بیرونی)
- ۲- وضعیت پایداری، یعنی ثابت یا متغیر بودن علت های موفقیت و شکست (پایدار یا ناپایدار)
- ۳- کنترل پذیری، یعنی در اختیار فرد قرار داشتن علت های موفقیت و شکست یا خارج از اختیار او بودن (قابل کنترل یا غیر قابل کنترل) (سیف، ۱۳۹۵)

از مفاهیم عمده نظریه اسناد، منبع کنترل است. فرد دارای منبع کنترل درونی، موفقیت ها یا شکست هایش را به تلاش و توانایی های خود نسبت می دهند. چنین فردی با جدیت تلاش می کند، ولی فرد دارای منبع کنترل بیرونی، عوامل دیگر همانند شانس،

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

سطح دشواری تکلیف و اعمال افراد دیگر را باعث شکست یا موفقیت خود می داند؛ چنین فردی با جدیت تلاش نمی کند. منبع کنترل می تواند در تبیین عملکرد تحصیلی دانش آموزان بسیار مهم باشد، برای مثال در تحقیق روان شناسان دیده شده است دانش آموزان دارای منبع کنترل درونی پایین نمره های امتحانی و رتبه های بهتری دارند و نیز دریافته اند که منبع کنترل بعد از توانایی، مهم ترین پیش بینی کننده پیشرفت تحصیلی دانش آموز است.

منبع کنترل می تواند تغییر کند و تا اندازه ای به نوع فعالیت یا موقعیت خاص نیز وابسته باشد. در بررسی آثار منبع کنترل به پیشرفت در آن توجه می شود؛ برای مثال، ممکن است دانش آموزی در زمینه درسی منبع کنترل درونی داشته باشد و موفقیت های خود را به توانایی تحصیلی بالا نسبت دهد، اما در ورزش دارای منبع کنترل بیرونی باشد و عدم موفقیت خود را به ناتوانی عضلانی نسبت دهد. اگر این دانش آموز مهارت های اطمینان بخشی در یک رشته ورزشی جدید در خود کشف کند، ممکن است یک منبع کنترل درونی نیز در آن ورزش بروز کند. (کدیور، ۱۳۹۳)

نظریه خودکارآمدی

از دیگر نظریه های ارائه شده در زمینه انگیزش تحصیلی نظریه خودکارآمدی است. خودکارآمدی عبارت است از: قضاوت افراد در مورد توانایی هایشان برای سازماندهی و اجرای یک سلسله کارها برای رسیدن به انواع تعیین شده عملکردها. بندورا (۱۹۷۷) معتقد است که باورهای خودکارآمدی افراد چگونگی احساس، تفکر، برانگیختن، رفتار کردن و به طور کلی پیشرفت افراد را تحت تاثیر قرار می دهد. افرادی که خودکارآمدی بالایی دارند و به توانایی هایشان در انجام کاری باور دارند احتمالاً در آن فعالیت شرکت می کنند اما افرادی که خودکارآمدی کمتری دارند ممکن است از انجام آن خودداری کنند. دانش آموزان کارآمد به ویژه هنگام مواجهه با مشکلات، بیشتر از افرادی که به قابلیت های خود تردید دارند از خود سخت کوشی و پشتکار نشان می دهند.

پژوهش های بندورا در این زمینه شواهدی را مطرح می سازد که نشان می دهد خودکارآمدی انگیزه دانش آموزان را برای تلاش در راه پیشرفت تحصیلی برمی انگیزد و در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان موثر است. (یوسفی، فرخی و صرامی، ۱۳۹۲)

رابطه بین انگیزش و یادگیری

درباره تاثیر انگیزش بر یادگیری پژوهش های زیادی انجام گرفته است. آگورولو و والبرگ (۱۹۷۹) ضریب همبستگی بین اندازه های انگیزش و پیشرفت تحصیلی حاصل از پژوهش های انجام شده در مورد دانش آموزان کلاس اول تا کلاس دوازدهم را بررسی کرده و نشان داده اند که میانگین ضرایب همبستگی موجود برابر با $+0/34$ است. بلوم رابطه بین انگیزش و پیشرفت تحصیلی را با ضریب $+0/5$ گزارش کرده است. در یک مطالعه دیگر، کیت و کول (۱۹۹۲) آثار چند عامل مهم مانند توانایی یادگیرندگان، آموزش معلمان، و انگیزش بر یادگیری را در بیش از ۲۵۰۰۰ دانش آموز مورد بررسی قرار دادند. مهم ترین عاملی که مستقیماً با میزان یادگیری رابطه مثبت نشان داد سطح توانایی یادگیرندگان بود. پس از آن دو عامل مهم دیگر، یکی آموزش معلم و دیگری انگیزش برای یادگیری، بودند. کیت و کول در نتیجه گیری از بررسی خود نوشتند که به نظر می رسد دانش آموزانی که در یک مدرسه دارای کیفیت و برنامه های سطح بالا به تحصیل اشتغال دارند از انگیزش زیادی برخوردارند. دانش آموزانی که انگیزش تحصیلی سطح بالایی دارند فعالیت های تحصیلی بیشتری را می پذیرند، تکالیف درسی بیشتری انجام می دهند و در نتیجه موفقیت بیشتری کسب می کنند. (سیف، ۱۳۹۵)

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

عوامل موثر بر انگیزش یادگیرندگان

باتوجه به تفاوت های خاص بین افراد و موقعیت ها، و شرایط متفاوتی که دانش آموزان در آنها قرار می گیرند، نمی توان یک الگوی ثابت برای ایجاد انگیزش در آنها ارائه داد، ولی با شناخت عوامل موثر می توان آن ها را علاقه مند و مشتاق به یادگیری نمود. (مقدم، ۱۳۸۴) اگرچه عوامل موثر بر انگیزش دانش آموزان نیز بسیار فراوان هستند، اما می توان آنها را در چهار عامل (خانوادگی، فردی، آموزشی و محیطی) طبقه بندی کرد.

عوامل خانوادگی

پژوهش ها نشان می دهد که والدین، مهمترین عامل موثر بر انگیزه فرزندان برای یادگیری هستند. نقش آنان در برانگیختن فرزندان به یادگیری در هر مرحله از رشد غیرقابل انکار است؛ به طوری که این تاثیر تا سالهای دبیرستان و فراتر از آن ادامه دارد. خانواده های کارآمد، نگرش مثبتی به فرزندان می دهند که این به کامیابی آن ها در مدرسه و زندگی کمک می کند. کلارک ویژگی های ذیل را به خانواده های کارآمد نسبت می دهد: ۱- احساس کنترل بر زندگی خویش ۲- ابراز انتظارات و توقعات بالا و بجا برای فرزندان ۳- اعتقاد به اینکه سختکوشی کلیدی برای پیروزی است ۴- شور زندگی فعال نه راکد وساکن ۵- استفاده از امکانات اجتماع ۶- ۲۵ تا ۳۵ ساعت یادگیری در خانه در هفته ۷- بیان قواعد روشن و پیگیری اجرای آن ۸- تماس پیاپی با معلمان ۹- تاکید بر رشد معنوی. (موسوی نسب، ۱۳۸۸)

عوامل آموزشی و اجتماعی

آموزشگاه و مدرسه: ونترز (۱۹۹۸) نشان داد کیفیت رابطه معلم و دانش آموز و چگونگی آن و برداشت های دانش آموز از حمایت معلم به میزان زیادی انگیزش تحصیلی را بهبود می بخشد. رایان (۲۰۰۱) نیز نشان داد دانش آموزانی که معلم خود را به عنوان فردی حامی استقلال و خودمختاری خود تلقی کند بیشتر درون انگیزه می شود و احساس شایستگی بیشتری می کنند و تمایل فراوانی برای انجام تکالیف درسی دارد. (رحمانی، ساکی، ۱۳۹۶)

معلم: موقعیت و امکانات و تجهیزات، موقعی می تواند در یادگیری موثر باشند که معلم، محیط و امکانات آموزشی را سازماندهی کند و موقعیت آموزشی مناسب را به وجود آورد و با شناخت استعداد، علایق و توانایی شاگردان، آنان را در طریق صحیح یادگیری هدایت کند که چنین نقشی به اعتقادات و دانش معلم بستگی دارد. معلم بایستی با نظریه ها و اصول یادگیری آشنا باشد و دروس را فقط انتقال واقعیت های علمی نداند بلکه بایستی بتواند فرصت حرکت و جنبش را به دانش آموز بدهد و به جای انتقال اطلاعات، روش کسب تجربه را به شاگردان بیاموزد و بداند که یادگیری بدون تلاش و فعالیت و با محیط و ایجاد انگیزش صورت نخواهد گرفت. (وحیدی، ۱۳۹۴)

انگیزه دانش آموزان زمانی بیشتر می شود که معلمان فعالیت های علاقه برانگیز و تلاش آوری را در کلاس مطرح می کنند، محیط کلاسی صمیمی و پر از حمایت است، مواد و مطالب آموزشی معنادار و مرتبط اند .

همسالان: از طریق مقایسه ها و توانمندی های اجتماعی و یادگیری به همراه یکدیگر، بر انگیزه دانش آموز تاثیر می گذارند. دانش آموزان می توانند خود را با همسالان مقایسه کنند و دریابند که از لحاظ وضعیت تحصیلی و اجتماعی چه جایگاهی دارند. وقتی مقایسه های اجتماعی جنبه مثبت داشته باشد، معمولاً اعتماد به نفس بالاتر می رود و بالعکس. دانش آموزانی که بهتر توسط

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

همسالان پذیرفته شده اند و مهارت های برقراری ارتباط بیشتری دارند، معمولاً در مدرسه هم بهتر عمل می کنند، کمتر رفتار تهاجمی دارند.

اگر گروه همسالان، افراد برجسته و موفق باشند، طبعاً تأثیری مثبت بر همسالان خود باقی می گذارند. (دبلیو، سانتراک، ۱۳۸۷)

راهبردهای یادگیری: شامل فعالیت ها و فرایندهای عاطفی، انگیزشی، شناختی، فراشناختی و رفتاری است که فهم، یادگیری و پردازش معنادار همچون انسجام و یکپارچگی دانش جدید در حافظه را تسهیل می کند. راهبردهای یادگیری باعث افزایش موفقیت دانش آموزان می شود و این خود باعث کاهش سطح ناکامی دانش آموزان شده و تضمینی برای ایجاد انگیزه در آنان است. همچنین درگیری فعال یادگیرنده و توجه به ظرفیت و توانایی افراد که از اصول راهبردهای یادگیری هستند، موجب می شود دانش آموزان زمان کمتری برای جستجو و زمان بیشتری برای یادگیری و کشف که منجر به یادگیری سریع تر می شود صرف کنند و از این طریق انگیزش خود را افزایش دهند. (صرامی، فرخی، یوسفی، ۱۳۹۲)

تعیین هدف (همراه با حق انتخاب دانش آموز): در هر روز می تواند نگرش متمرکزتری را به وجود آورد. برای اینکه دانش آموزان را برای یک موضوع آماده کنید، از طرح سوال های مشکل، یا داستان های شخصی استفاده کنید تا توجه شان جلب شود. (جنسن، ۱۳۸۴)

عوامل محیطی

جو کلاسی: به آن دسته از ویژگی های معلم و دانش آموزان اطلاق می شود که احساس ایمنی و امنیت و همینطور حس درک و تلاش را در دانش آموزان بالا می برد. جو کلاس از این نظر مهم است که به فراهم کردن محیط مهرآمیز پرورش دهنده برای یادگیری بر پیشرفت و احساس رضای خاطر دانش آموزان تأثیر می گذارد

بحث و نتیجه گیری

در این مقاله با عنوان « تأثیر انگیزش بر یادگیری و پیشرفت تحصیلی » انگیزش از دیدگاه های گوناگون مورد بحث قرار داده شد. اما هیچ یک از آنها به طور کامل پاسخگوی مسأله انگیزش نیست. اگرچه هریک ویژگی های مهمی دارد که به انگیزش کمک می کند. با این حال، انگیزه یکی از عوامل مهم و تأثیرگذار در یادگیری به شمار می آید، که موجب گرایش بیشتر یادگیرندگان به سمت یادگیری براساس نیاز و علاقه و اهداف خود می شود. دانش آموزان در دروسی موفق خواهند شد که علاقه و انگیزه بیشتری نسبت به موضوع آن داشته باشند. انگیزه و موفقیت رابطه دوسویه ای دارند، به این صورت که انگیزه، موفقیت در کارها را به وجود می آورد به تناسب آن، موفقیت، باعث انگیزه بیشتر برای ادامه کارها می شود. بنابراین، معلمان باید به این رابطه توجه خاصی نموده و تلاش نمایند تا علاقه و رغبت دانش آموزان را نسبت به درس و مدرسه افزایش دهند و زمینه های موفقیت بیشتر و پیشرفت تحصیلی را برای آنها فراهم نمایند.

با توجه به فنون ایجاد انگیزش، بهترین راه ایجاد علاقه در یادگیرندگان، بهبود شرایط یادگیری و افزایش سطح کیفی روش های آموزشی است که موجب می شود به موفقیت بیشتری دست یابند. پس معلم باید هدف های آموزشی را به صورت صریح و قابل فهم در اختیار دانش آموزان قرار دهد. زیرا، پژوهش های انجام شده نشان می دهد که آگاهی از اهداف، در پیشرفت درسی یادگیرندگان تأثیر زیادی دارد. لازم است معلم، علاوه بر هدف های آموزشی، از دانش آموزان بخواهد تا آن ها برای خود هدف های

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

یادگیری داشته باشند. چرا که باتوجه به عوامل برانگیزاننده، داشتن هدف موجب بالارفتن بالا رفتن انگیزش آنان می شود. استفاده از تشویق های کلامی و عباراتی چون آفرین، عالی در قبال عملکرد درست دانش آموز، تشویق های کتبی در ورقه های امتحانی نیز اثر مثبتی دارد. بعلاوه، معلم می تواند با برگزاری آزمون و امتحانات مختلف و ارائه بازخوردهای مناسب و نشان دادن سیر پیشرفت و عملکرد دانش آموزان به خودشان، سطح انگیزشی یادگیرندگان را بالا ببرد.

نکته ی دیگری که حائز اهمیت است، این است که مطالب درسی به گونه ای تدریس شود که با زندگی روزمره دانش آموز پیوند داشته باشد و آموزش همراه با محرک های جالب مانند لطیفه گویی، قصه ی کوتاه و ... باشد. در ضمن، مطالب باید از سطح ساده به دشوار ارائه شود. زیرا یادگیرندگان در مطالب ساده می توانند موفقیت زیادی کسب کنند و این موفقیت اولیه، انگیزش آنها را برای ادامه یادگیری افزایش می دهد. رقابتی که در کلاس حاکم است، باید همراه با رفاقت و دوستانه باشد نه به صورت چشم وهم چشمی که موجب سرخوردگی و تمسخر دانش آموزان توسط همسالان خود شود. روش های تدریسی که به کار گرفته می شود صرفا به صورت کلامی نباشد که کسل کننده است، بلکه از روش های نوین و فعال مانند بحث گروهی، ایفای نقش به تناسب موضوع درس استفاده شود. یکی از بهترین راه های ایجاد انگیزه در یادگیرندگان، مشارکت آن ها در فعالیت های کلاسی است. البته مشارکت دانش آموزان باید با تقویت مثبت همراه گردد تا موجب دلسردی آن ها نشود. برای این منظور، معلم باید سعی کند فضای مناسبی برای یادگیری فراهم کند، به گونه ای که افراد آزادی عمل داشته باشند. هم چنین، می توان از موضوعاتی استفاده نمود که برای دانش آموزان مفید و مورد نیاز آنان است و با اشتیاق آن را یاد می گیرند. یعنی از مشوق های درونی که به خودی خود خاصیت انگیزشی دارند، استفاده نمود.

علاوه بر معلم، خانواده نیز از عناصر بنیادینی می باشد که می تواند به انگیزش و علاقه فرزندانش خود کمک کند. والدین می توانند زمینه ی لازم را در محیط خانه فراهم نمایند و همکاری لازم را با معلم، جهت دستیابی به هدف مذکور داشته باشند.

نکته ای که در پایان حائز اهمیت است، این است که عوامل موثر بر انگیزش یادگیرندگان متنوع است و از فردی به فرد دیگر متفاوت است، بنابراین ابتدا باید دانش آموز و شرایط موجود را شناخت، سپس با توجه به آن اقدام نمود.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

منابع

- ۱- ابراهیمی قوم، ص.، خاقانی زاده، م. (۱۳۸۷). نقش انگیزش در یادگیری. مجله راهبردهای آموزش مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی دانشگاه علوم پزشکی بقیه ا... (عج).
- ۲- اسپالدینگ، چ. (۱۳۸۸). انگیزش در کلاس درس. تهران: انتشارات مدرسه.
- ۳- ایزدی، م. (۱۳۸۶). نگاهی به عوامل موثر فردی و اجتماعی در یادگیری و انگیزش یادگیری. تهران: انتشارات سفیر اردهال.
- ۴- بهرامی، ا. (۱۳۹۵). بررسی چگونگی تاثیر انگیزش در یادگیری دانش آموزان، دومین کنفرانس سراسری دانش و فناوری علوم تربیتی مطالعات اجتماعی و روانشناسی ایران، تهران، موسسه برگزار کننده همایش های توسعه محور دانش و فناوری سام ایرانیان.
- ۶- جنسن، ا. (۱۳۸۴). مغز و آموزش. تهران: انتشارات مدرسه.
- ۷- دلبیو، ج.، سانتراک. (۱۳۸۷). روانشناسی تربیتی. تهران: رسا.
- ۹- رحمانی، ع.، ساکی، ر. (۱۳۹۶). بررسی ارتباط برخی عوامل موثر بر انگیزش تحصیلی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه. فصلنامه مطالعات مدیریت و حسابداری، دوره ۳، شماره ۴، ص. ۱۲۶-۱۳۶.
- ۱۰- سیف، ع. (۱۳۹۵). روانشناسی پرورشی نوین. تهران: نشر دوران.
- ۱۱- طاهری، ژ.، دلاور، ع.، قدم پور، ع. و فرخی، ن. (۱۳۸۹). عوامل موثر در الگوی مناسب باورهای انگیزشی دانش آموزان دبیرستانی در شهر تهران. مجله اصول بهداشت روانی، ص. ۷۳-۶۶۲.
- ۱۲- کارشکی، ح.، محسنی، ن. (۱۳۹۳). انگیزش در یادگیری و آموزش (نظریه ها و کاربردها). تهران: انتشارات آوای نور.
- ۱۳- کاوسیان، ج.، فراهانی، م.، کدیور، پ.، هومن، ع.، شهرآرای، م.، و فرزاد، و. (۱۳۸۶). مطالعه عوامل موثر بر انگیزش تحصیلی دانش آموزان دختر و پسر دبیرستان های سراسر کشور در سال تحصیلی ۱۳۸۳-۸۴. فصلنامه علمی-پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز، سال دوم شماره ۸.
- ۱۴- کدیور، پ. (۱۳۹۳). روانشناسی تربیتی. تهران: انتشارات سمت.
- ۱۵- مقدم، ب. (۱۳۸۴). کاربرد روانشناسی در آموزشگاه (روانشناسی آموزشگاهی). تهران: انتشارات سروش.
- ۱۶- موسوی نسب، م. (۱۳۸۸). انگیزش و یادگیری. اسلام و پژوهش های تربیتی ۱.
- ۱۷- علاقه بند، علی. (۱۳۹۰). مدیریت عمومی، چاپ ۲۲. تهران: انتشارات روان.
- ۱۸- شریعتمداری، علی. (۱۳۹۳). روانشناسی تربیتی، چاپ ۲۳. تهران: انتشارات امیرکبیر.
- ۱۹- لطف عطا، آیناز. (۱۳۸۷). تاثیر عوامل محیطی بر یادگیری و رفتار در محیط های آموزشی ابتدایی در شهر. مجله مدیریت شهری، شماره ۲۱، پاییز ۱۳۸۷، ۱۸-۷.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

- ۲۰- شعبانی، حسن. (۱۳۹۶). مهارت‌های آموزشی و پرورشی، چاپ ۳۰. تهران: انتشارات سمت.
- ۲۱- صدری، سیدضیاء الدین، (۱۳۶۸). نقش والدین بر پیشرفت تحصیلی فرزندان. مجله پیوند، شماره ۱۱۹، ۲۶-۲۷.
- ۲۲- رحمتی، رضا. (۱۳۷۹). تاثیر عوامل محیطی بر رفتار در محیط‌های آموزشی، مجله مدرسه، شماره ۲۳
- ۲۳- صفوی، امان الله. (۱۳۹۴). روش‌های تدریس، چاپ ۱۲. تهران: انتشارات سمت.
- ۲۴- بیابانگرد، اسماعیل. (۱۳۸۵). نقش همسالان بر رشد کودکان از منظر روانشناسی تربیتی، مجله پیوند، شماره ۳۲۱ و ۳۲۲ و ۳۲۳، ۱۳۸۵، ۲-۳.
- ۲۵- آقایی، اصغر؛ جلالی، داریوش و نظری، فرحناز (۱۳۹۰). تاثیر مشاوره شغلی گروهی به روش یادگیری کرومبولتز بر انگیزش پیشرفت، انگیزش تحصیلی، نگرانی‌های آینده تحصیلی- شغلی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان سال اول دبیرستان، مطالعات آموزش و یادگیری. ۳(۲): ۱-۲۵.
- ۲۶- ابطهی، سیدحسن، الوانی، مهدی (۱۳۸۹) پژوهش پیرامون فشارهای عصبی مدیران بخش صنعت در کشور، فصلنامه مطالعات مدیریت، سال دوم، شماره ۵، ۱۲-۲۳.
- ۲۷- اله‌توکل محمد. مقابله با استرس ناشی از همه‌گیری ویروس (Covid-19). مجله دانشگاه علوم پزشکی جیرفت، دوره ۷، شماره ۱، ۲۵۳-۲۵۴.
- ۲۸- ایزدی، پروین (۱۳۹۰) فشار روانی، مولف شفر مارتین، انتشارات درخشش.
- ۲۹- بنی‌اسدی، علی، پورشافی، هادی (۱۳۸۶). نقش انگیزش و خودکارآمدی تحصیلی و رویکردهای مطالعه در پیشرفت ریاضی دانش‌آموزان رشته‌های علوم تجربی و ریاضی مقطع متوسطه شهر قاین. فصلنامه اندیشه‌های نوین تربیتی. ۸(۴): ۸۱-۱۰۲.
- ۳۰- پورحسینی، مینا (۱۳۹۲). بررسی کارایی روش یادگیری از طریق تلفن همراه در پیشرفت تحصیلی و نگرش فراگیران و مقایسه آن با روش‌های رایج تدریس. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، دانشکده علوم پایه.